

Janina Leśniowska

ACADEMIA PRO INTERLINGUA
TORINO, VIA CAMPANA 29 - ITALIA

B
WF
UW
11473

11473

Połączone Biblioteki WFIS UW, IFIS PAN i PTF

U.11473

39011473000000

ŁACINA UPROSZCZONA
(LATINO SINE FLEXIONE = INTERLINGUA)
JAKO ŚWIATOWY JĘZYK POMOCNICZY

LWÓW - 1938

ODBITO CZCIONKAMI DRUKARNI „EKONOMIA”

A-1268

<http://rcin.org.pl>

11473

K
18.311.53
A. 1269

<http://rcin.org.pl>

11473

H=123445

Wstęp

O potrzebie wprowadzenia pomocniczego języka międzynarodowego pisano już wiele, to też argumentów w tej sprawie przytaczać nie będziemy. Wiele było prób wprowadzenia takiego języka w powszechne użycie, lecz wszystkie one kończyły się, po krótszej czy dłuższej propagandzie, niepowodzeniem. Pomijając dawniejsze projekty języka pomocniczego, jako światowego, najwięcej rozgłosu w swoim czasie zdobył sobie „Volapük”, którego twórcą był ks. Schleyer z Konstancy nad jeziorem Bodeńskim (1831 — 1912). Volapük (nazwa wzięta z angielskiego „Wordspeech”, czyli „język światowy”), jest językiem sztucznym, zbudowanym na gramatyce regularnej; słowa tego języka są niby zapożyczone z języków naturalnych, lecz tak zniekształcone, że trudno się domyślić ich znaczenia nawet dla władających kilkoma językami europejskimi. Volapük był bardzo popularnym i zyskał sobie licznych zwolenników w różnych stronach świata; w r. 1889 wychodziło w tym języku aż 25 czasopism, tak w Europie jak i w innych częściach świata. Lecz nie długo to trwało, bo już w kilkanaście lat później zaczął się upadek Volapüka, i to dość gwałtowny, tak, że dziś nikt tym językiem już nie zajmuje się.

Wielką konkurencją dla Volapüka było „Esperanto”, które pojawiło się w r. 1887. Twórca jego, dr. Zamenhof z Warszawy, z pochodzenia Żyd, oparł budowę tego sztucznego języka na źródłosłowach, zapożyczonych z różnych języków europejskich, głów-

nie romańskich i germańskich. Prócz tego wprowadził do swego tworu wiele słów dowolnych, nie znajdujących się w żadnym języku żyjącym. Gramatykę stworzył wprawdzie regularną, lecz też bardzo zniekształcającą słowa języków naturalnych. Jest to język łatwy do wyuczenia się, lecz posiada wiele błędów, jest brzydki w brzmieniu, nielogiczny i przypomina prawdziwy żargon, niedorzeczny zlepek słów, dowolnie wybranych z różnych języków, nawet martwych, (staro-grecki itd.). To też, jak swego czasu nabrał on dużego rozgłosu, tak też i szybko zaczął tracić swych zwolenników; dziś liczba esperantystów spadła ogromnie i wnet spotka ten język los taki sam co stało się z Volapükim.

Grono najwybitniejszych lingwistów, z pośród nich wielu esperantystów, zebrało się w r. 1907 w Paryżu, dokąd zwołano specjalny kongres, celem wyboru języka pomocniczego; na kongres ten zostali zaproszeni wybitni językoznawcy i przedstawiciele różnych systemów języka pomocniczego. Po długich naradach zdecydowano się przyjąć Esperanto, jednak pod warunkiem wprowadzenia do tego języka koniecznych zmian i ulepszeń. W rezultacie przyjęto nowy język, zwany „Ido” (= *idiomo di omni* — mowa wszystkich); właściwymi twórcami tego języka byli L. Beaufront i Couturat, obaj Francuzi, znani lingwiści i esperantyści. Język ten zaczął się rozpowszechniać dość szybko, bo był to twór pierwszy języka sztucznego, opracowany na zasadach naukowych; podobieństwo jego do języków naturalnych duże, zniekształcenia znacznie mniejsze niż w Esperancie, gramatyka logiczna i łatwa, wykluczająca popełnianie błędów. Lecz nie wszyscy esperantyści przyjęli tę reformę, zwolennicy Esperanta oryginalnego i zreformowanego zaczęli się wzajemnie zwalczać. Dziś istnieje znaczna ilość idystów w różnych krajach Europy i innych częściach świata, lecz rozwój języka Ido został zahamowany, dopiero w ostatnich latach nieco odżywa. Wprawdzie istniejąca w Lon-

dynie „Akademia języka Ido” pracuje nadal nad jego ulepszeniem, lecz zainteresowanie się tym językiem, jako że podobny do Esperanta, a więc też będący zlepkiem źródłosłów, wziętych z różnych języków, jest niezbyt duże.

Dopiero prof. Peano z Turynu pierwszy zwrócił uwagę, że językiem pomocniczym nie może być żaden język naturalny, choćby najwięcej rozpowszechniony, a to ze względu na konkurencję i niechęć do danego języka innych narodów; nie może też być żaden projekt języka sztucznego, choćby najdoskonalszego, bo sztuczny twór językowy nigdy nie może być doskonałym, to też Peano wybrał Łacinę, jako język wprawdzie już martwy, lecz posiadający tak świetną i nieśmiertelną tradycję, język, żyjący w milionach narodów europejskich, na którym kształcili się i kształcą miliony zastępów młodzieży szkół średnich i akademickich.

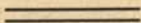
Lecz Łacina klasyczna jest za trudna do wyuczenia się, trzeba wielu lat mozolnej pracy aby jako tako posiadać zawiłą gramatykę tego pięknego języka, któremu dziś Europa zawdzięcza kulturę. Język ten w starożytności, przez wieki średnie, prawie aż do czasów nowożytnych, był jedynym językiem światowym, w którym pisano dzieła i rozprawy naukowe, posługiwano się na różnych zjazdach, w dyplomatycznych stosunkach i t. p.

Peano udowodnił, że gramatyka jest zupełnie niepotrzebna, czego dowodem język chiński; angielski posiada gramatykę bardzo ubogą, ograniczającą się do niewielu reguł; a jednak jakże piękne arcydzieła literackie wydano w tych językach, o żadnej lub tak ubogiej gramatyce!

Józef Peano, prof. uniwersytetu w Turynie, słynny matematyk i logik, był długoletnim dyrektorem „Academia Pro Interlingua”; ona to w r. 1910 przyjęła, jako język pomocniczy światowy, Łacinę uproszczoną, zwaną „Latino sine flexione”, czyli „Interlin-

gua". Wielu uczonych mężów zaczęło pisać swe rozprawy naukowe w tym języku, który zyskuje sobie coraz to więcej zwolenników. Właściwie języka tego nie potrzeba się uczyć, bo — kto zna choć powierzchownie Łacinę — zrozumie tekst odrazu. Ucząc się, czy czytając w „Interlingua”, posługujemy się zwykłym słownikiem łacińskim, który posiada przecież każdy kulturalny naród. O ile zaś chodzi o słowa nowe, które nie były znane w Łacinie klasycznej, to publikuje je od czasu do czasu Academia Pro Interlingua w Turynie, która wydała już kilka dużych słowników, zawierających nowe wyrażenia z różnych dziedzin techniki, przyrody i t. p. Publikacje na ten temat pojawiają się w czasopiśmie p. t. „Schola et Vita”, wychodzącym w Mediolanie, Viale Berengario 19.

W Polsce posługują się tym językiem w swych rozprawach naukowych głównie prof. Tadeusz Banachiewicz, dyrektor Obserwatorium Astronomicznego w Krakowie, prof. uniwersytetu Dickstein i Stamm w Warszawie, prof. uniwersytetu Kozłowski w Poznaniu i inni.

Język bez gramatyki

Gramatyka, męczarnia młodzieży, jest prawie zawsze bezużyteczna. Rozważmy n. p. język polski.

1) **Ja piszę. Ty czytasz. Mamy jeden język i dwie ręce. Język światowy wczoraj był utopią, jutro będzie rzeczywistością.**

A teraz napiszmy te same zdania, usuwając z nich składniki gramatyczne zbyteczne; otrzymamy wtedy język polski bez gramatyki:

2) **Ja pisać. Ty czytać. My mieć jeden język i dwa ręka. Język światowy wczoraj być utopia, jutro być rzeczywistość.**

Taki język jest tak samo jasny jak i z gramatyką. Z tej formy wynika, że rodzaj, osoba, różne formy czasu i t. p. są niepotrzebne.

Taki język jest wygodny dla tych, co nie mogą poświęcić na jego naukę całych lat swego życia; we francuskim n. p. trzeba wyuczyć się aż 2265 różnych form czasownika.

Język angielski prawie-że nie posiada gramatyki. Oto jak wyglądają powyższe zdania z gramatyką i bez niej:

1) **I write. You read. We have one tongue and two ears.**

to samo bez gramatyki:

2) **I write. You read. We have one tongue and two ear.**

A więc widzimy, że angielski język w powyższych zdaniach prawie że nie różni się, gdy usuniemy zeń gramatykę, bo ten język jej prawie-że nie posiada, zaś język chiński nie ma gramatyki zupełnie.

W matematyce mamy zdania bez gramatyki: $2 + 4 = 6$. Również w chemii wzory obchodzą się bez gramatyki.

Tu pojęcie czasu jest nieznanne, a mimo to treść jest jasna.

Język bez gramatyki można odrazu zrozumieć posługując się jedynie słownikiem. Podróżnik, mówiący takim językiem pośród obcego narodu, łatwo jest zrozumiany.

Człowiek w swym postępie stara się nie utrudniać — a ułatwiać sobie życie, upraszczając je, eliminując z niego to co zbyteczne. Widzimy taki objaw w każdej dziedzinie techniki. Oto człowiek stopniowo wprowadza sobie jednakowe jednostki miary długości — metr, ciężaru — kilogram, czasu — godzinę i t. p.; wyrzuca z budownictwa wiele rzeczy zbędnych, t. zw. „upiększeń”; dzisiejsze budowle pozbyły się różnych ozdobnych gzymsów, rzeźb i t. p. a widzimy ściany gładkie, linie proste. Meble z dawniejszej epoki, pełne rzeźb (dogodne miejsca na kurz i brud) ustąpiły miejsca praktycznym, gładkim meblom nowoczesnym.

Dziś, gdyby inżynier skonstruował n. p. maszynę parową, upiększoną rzeźbami i różnymi wykrętami, jak to obserwowaliśmy jeszcze w ubiegłym stuleciu, wyśmiano by go. Bo dziś poczucie piękna zmienia się, pięknem jest — praktyczność, celowość i prostota. Już nie rzeźbione klamki u drzwi, nie gzymsowane piece, a gładkie; nie pstrokaty i niewygodny krój ubrania a coraz prostszy, skromniejszy, ale zato wygodniejszy i praktyczniejszy.

I dziedzina językowa zaczyna przeżywać te same objawy — wprawdzie to dopiero świt, ale po świetle musi nastać poranek, dzień — inaczej być nie może.

Ten język będzie uważany za piękniejszy w swej budowie, który będzie prostszy, bez łamańców gramatycznych; nieprawdą jest, jakoby bogactwo form w języku czyniło go doskonalszym — dziś tak rozumuje

znaczna większość, lecz w przyszłości zdanie to będzie musiało podlegać stopniowej rewizji.

Jak wspomniano wyżej, najpostępowszym językiem europejskim jest angielski, o ile chodzi o jego gramatykę, prostą i jasną — przyjdzie czas, że i pisownia tego języka przejdzie swoją ewolucję i pozbędzie się zawiłych reguł wymowy. Lecz już dziś przyznać musimy, że alfabet angielski jest najprostszy, bo nie ma w nim żadnych liter ze znaczkami, akcentami, daszkami i t. p.

Jednak zdajemy sobie sprawę, że dziś nie wypadałoby przyjąć za język pomocniczy jeden z języków narodowych, pomijając już względy konkurencyjne, i uprościć go, bo stworzyłoby się z niego karykaturę. Jak nie wypada przechadzać się pośród publiczności w ubraniu dziwacznie skrojonym lub zbyt różniącym się od przyjętej mody, tak też nie przystoi publikować książki w tak uproszczonym sztucznie języku jakiegokolwiek narodu żyjącego, czy też pisać wbrew jego gramatyce; byłoby to obrazą danego narodu.

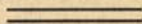
Ale dziś nie oburzy się już Ciceró czy Horacjusz, gdy będziemy używać Łaciny bez gramatyki, t. j. Łaciny, zredukowanej do źródłosłów. Udowodniono, że język bez gramatyki może równie dobrze określać i wyrażać różne, najzawilsze nawet, odcienia myśli, bez obawy popełnienia niejasności czy błędów. A więc uproszczona Łacina, zwana *Latino sine flexione* lub *Interlingua*, jest jedynym rozwiązaniem pomocniczego języka światowego.

Niektóre narody, stojące nawet na niskim poziomie rozwoju, posiadają język, odznaczający się niezwykłym bogactwem form. Nawet słownictwo ich jest bogate, bo n. p. na oznaczenie „krowy czarnej” mają jeden źródłosłów, zaś „krowy białej” całkiem inny źródłosłów, a „krowy krasej” jeszcze inny; ani w jednym z tych źródłosłów nie powtarza się słowo „krowa”. Czyż jest tu czym szczyścić się, czyż jest

to zaletą takiego języka tak bogato rozwinięte słownictwo i liczne formy gramatyczne? Nie, to nie świadczy o wysokiej wartości kulturalnej takiego języka! Język ten — to jakby obfity kwiat na drzewie, a my chcemy owoców!

Gdyby nie upadł naród rzymski, mielibyśmy dziś, prócz Łaciny klasycznej, także nowożytną. Język łaciński oglądalibyśmy dziś w innej formie, uległby on ewolucji, byłby prostszy, miałby łatwiejszą gramatykę. A tylko upadkowi Rzymu i naglej zagładzie narodu rzymskiego zawdzięczamy, że Łacina nic, albo prawie nic nie zmieniła się, bo nie żyła już w żadnym narodzie. Została ortografia, zawiła gramatyka, natomiast nieco zdeformowano w ciągu wieków wymowę, bo inaczej wymawiał Łacinę Rzymianin niż dziś się jej uczymy (C zawsze jak k, **g** jak g, **ph** jak ph, **th** jak th, **ch** jak polskie ch; Włosi w Łacinie n. p. **g** przed e, i wymawiają jak dź).

A więc, jak widzimy, człowiek zwolna, ale stale, upraszcza swój język, wprowadza go na tory coraz regularniejsze, praktyczniejsze. Coraz mniej nęci go bogate kwiecie językowe, a pragnie mieć coraz więcej owoców. Pierwotne bogate zdobnictwo architektoniczne języka ustępuje praktyczności, celowości i prostocie; i człowiek przyszły będzie w czym innym dopatrywał się piękna językowego niż dzisiejszy!

Reguły Łaciny uproszczonej

Streszczają się one w trzech zdaniach, a to:

- 1) Interlingua posiada wszystkie słowa już wspólne językom A (angielskiemu), F (francuskiemu), H (hiszpańskiemu), I (itałskiemu), P (portugalskiemu), D (niemieckiemu) i R (rosyjskiemu, włącznie słowiańskiemu).
- 2) Każde słowo, istniejące w Łacinie, posiada formę źródłosłowu łacińskiego.
- 3) Końcówka **s** oznacza liczbę mnogą.

Wymowa i akcent

Czyta się w uproszczonej Łacinie tak samo jak w Łacinie klasycznej, a więc te same reguły tu obowiązują.

Jednak trzeba pamiętać, że literę **c** coraz częściej wymawiają jak **k**, bez względu na to czy po niej następuje **e** lub **i**; dziś udowodniono, że tak wymawiali starożytni Rzymianie, i dopiero w początkach wieków średnich zniekształcono tę wymowę. A więc **ce**, **ci** wymawia się zawsze jak: **ke**, **ki**. Ponieważ w każdym podręczniku szkolnym znajdują się pouczenia co do wymowy w Łacinie, przeto na tej wzmiance się tu ograniczamy. Jeśli ktoś z polskich autorów wyda obszerniejszy podręcznik tego języka, to niewątpliwie przytoczy liczniejsze przykłady wymowy. To samo odnosi się i do akcentu, jakkolwiek wielu linguistów kładzie stale nacisk na przedostatnią zgłoskę, jak w polskim.

Rodzajnik

Interlingua nie zna rodzajnika, podobnie jak w Łacinie i polskim, np.: **Tempore es moneta** = czas to pie-

niąd. Jeśli chcemy zaznaczyć, że rzecz, o której mówimy, jest określona, wówczas wyrażamy to przez „illo”, n. p.: **da ad me illo libro** — daj (cie) mi (ową) książkę, **isto libro** — tę książkę.

Liczba mnoga

Właściwie liczby mnogiej nie ma, a jeśli chcemy ją zaznaczyć, to dodajemy końcówkę — **s**; a więc w Łacinie uproszczonej nie istnieje ani liczba pojedyncza, ani też mnoga. „**Nos habe uno lingua et duo aure** = mamy jeden język i dwoje uszu; tu same liczby wskazują, czy mamy do czynienia z l. pojedynczą czy też mnogą. Widzimy podobne zjawisko i w innych językach europejskich, n. p. niemieckie: vierzig Mann, i t. p. **Me habe plure libro** = mam więcej książek; **me habe libros** = mam książki. **Patre habe filios** = ojciec ma synów, ale: **patre habe tres filio** = ojciec ma trzech synów.

Rzeczownik

Rzeczownik tworzy się z Łaciny, zmieniając końcówkę drugiego przypadku wedle nast. reguły:

Końc. łac.	ae	na końc.	a	n. p.	horae	= hora
„	„	i	„	„	o	anni = anno
„	„	us	„	„	u	cornus = cornu
„	„	is	„	„	e	mensis = mense
„	„	ei	„	„	e	diei = die

A więc, powyżej urobione źródłosłowa są jednoznaczne z szóstym przypadkiem łacińskiego rzeczownika, t. j.: **ablativus**.

Odmiana rzeczownika nie istnieje wcale; drugi przypadek określa się przez „**de**”, trzeci przez **ad**, czwarty równy pierwszemu.

patre = ojciec	matre = matka
de patre = ojca	de matre = matki
ad patre = ojcu	ad matre = matce
patre = ojca	matre = matkę

Rodzaj

Rzeczowniki nie posiadają rodzajów męskiego, żeńskiego, ani też nijakiego; chcąc oznaczyć rodzaj isto-

ty żyjącej, o ile nie jest oznaczony sam przez się, dodaje się dla rodz. męskiego **mas**, zaś dla żeńskiego **femina** n. p.: **cane mas** = pies, **cane femina** = suka.

Przymiotnik

Tworzy się go z Łaciny wedle następującej reguły: jeśli odnosi się on do trzech rodzajów, to zmienia się końcówkę

w Łac.	us, a, um	na o n. p.	bonus, bona...	= bono
"	er, ra, rum	" ro "	sacer, sacra...	= sacro
"	er, era, erum	" ero "	dexter...	= dextero
"	er, ris, re	" re "	celebris...	= celebre
"	er, eris, ere	" ere "	celeris...	= celere
"	is, e	" e "	popularis...	= populare

jeśli przymiotnik w Łacinie nie odnosi się do żadnego rodzaju, to zamienia się jak rzeczownik: **felice**, **paupere**.

Stopniowanie przymiotnika

stopień równy przez **tam** (tak) i **quam** (jak);

stopień wyższy przez **plus** (więcej) i **minus** (mniej);

stopień najwyższy przez **ultra**, **trans**, **vere** n. p.

Fluvio es veloce = rzeka jest rączna (szybka)

Vento es plus veloce = wiatr jest szybszy

Sono es multo veloce = dźwięk jest bardzo szybki

Luce es trans veloce = światło jest najszybsze

Turre es plus alto quam domo, et minus alto quam monte = wieża jest wyższa niż dom i mniej wysoka niż góra.

Quadrato es tam longo quam alto = kwadrat jest tak długi jak wysoki.

Przymiotniki: **magno** — **majore** — **maximo**, **parvo** — **minore** — **minimo**, **bono** — **meliore** — **optimo**, **mało** **pejore** — **pessimo**, są międzynarodowe.

Przysłówek

nie istnieje, tworzy się go z przymiotnika, posiłkując się różnymi zwrotami, n. p.:

discipulo stude cum diligente mente = uczeń uczy się

illic; **me scribe in modo claro** = piszę wyraźnie
illa canta cum voce forte = ona śpiewa głośno
illos lege per longo tempore = oni czytają długo

Liczebnik

Liczebniki główne jak w Łacinie:

1 — uno, 2 — duo, 3 — tres, 4 — quatuor, 5 — quinque, 6 — sex, 7 — septem, 8 — octo, 9 — novem, 10 — decem, 11 — decem et uno, 15 — decem et quinque i t. d. 20 — duo decem, 30 — tres decem, 76 — septem decem et sex, 100 — centum, 1000 — mille, 1,000.000 — millione.

Liczebniki porządkowe: primo, secundo, tertio, quarto, quinto, sexto, septimo, octavo, nono, decimo, decimo primo... duo decimo, centesimo, millesimo, milionesimo.

Liczebniki ułamkowe: $\frac{1}{2}$ — dimidio, $1\frac{1}{2}$ — uno et dimidio, $\frac{2}{5}$ — due quinto, $3\frac{1}{4}$ — tres et uno quarto, 0.5 — quinque decimo, 0.04 — quatuor centesimo, 3.1415 — tres toto, uno quatuor uno quinque.

Liczebniki wielokrotne tworzy się przez dodanie **vice**: uno vice — jeden raz, duo vice — dwa razy; $11 \times 30 = 330$ decem uno vice tresdecem fac trescentum tresdecem. $15 : 5 = 3$ — decem et quinque diviso per quinque es tres, $8 - 2 = 6$ — octo minus duo es sex, $2 + 2 = 4$ — duo plus duo es quatuor.

Zaimek

Zaimek osobowy: me = ja, te = ty, illo = on, illa = ona, nos = my, vos = wy, illos = oni, illas = one.

id — on, ona, ono, lecz tylko odnośnie do rzeczy.

Zaimek wskazujący: isto — ten, ta, to, illo — ów owa, owo.

Zaimek dzierżawczy: meo — mój, moja, moje, tuo twój, twoja, twoje, de illo — jego, de illa — jej, nostro — nasz, nasza..., vestro — wasz, wasza..., de illos — ich, de illas — ich, suo — swój.

Czasownik

Czasownik urabia się z łacińskich źródłosłów, t. j. z trybu rozkazującego drugiej osoby liczby pojedynczej. Słowniki łacińskie zwykle podają kilka form czasownikowych, n. p.

z **amo**, **amare** mamy **ama**; **scribo**, **scribere** = **scribe**
 z **habeo**, **habere** mamy **habe**; **fugio**, **fugere** = **fuge**
 z **audio**, **audire** otrzymujemy **audi** i t. p.

Przy czasownikach nieregularnych łacińskich:

z imitor , imitari = imita ;	eo , ire = i
z medeor , mederi = mede ;	fero , ferre = fer
z nascor , nasci = nasce ;	facio , facere = fac
z orior , oriri = ori ;	volo , velle = vol (od volo)
z sum , esse = es ;	possum , posse = pote (od potente)
z fio , fieri = fi ;	pluit , pluere = plue

Odmiana czasownika nie istnieje, bo jest zbędna. **Rosa habe odore** = róża ma zapach; to zdanie nie zależne od żadnego czasu, jak w matematyce: $2 + 2 = 4$. A więc bezokolicznik niczym nie różni się od czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego, bez względu na osobę i liczbę: **me habe** = (ja) mam; **te habe** = (ty) masz; **illo, illa habe** = (on, ona) ma; **nos habe** = mamy; **vos habe** = macie; **illos, illas habe** = (oni, one) mają.

Czas przeszły określa się przez **e**, do którego dodajemy źródłosłów czasownika. Ale, jeśli inne słowa w zdaniu już określają czas przeszły, to wystarczy użycie samego źródłosłowu, np.: **me jam habe** = już miałem; **me scribe in praeterito** = pisałem, **te e iege** = czytałeś; **nos e habe** = mieliśmy.

Czas przyszły określa się przez **i**, do którego dodajemy źródłosłów czasownika; ale jeśli inne słowa w zdaniu, jak n. p.: **in futuro**, **cras**, **vol..** już określają czas przyszły, to wystarczy użycie samego źródłosłowu, np.: **Qui ama periculo i peri in illo** = kto lubi niebezpieczeństwo zginie w nim; **multo re que e cade, i renasce** = wiele rzeczy (spraw), które upadły odrodzą się; **Interlingua in praeterito es utopia, in futuro es**

veritate = Interlingua była utopią, będzie rzeczywistością. **In anno 2000 homines loque uno solo lingua** = w roku 2000 ludzie będą mówić tylko jednym językiem. **In principio Deo crea coelo et terra** = z początku stworzył Bóg niebo i ziemię.

Bezokolicznik czynny może być określony przez słowo **to**, ale tylko wtedy, jeśli **to** jest konieczne przy przekładach z języków narodowych, n. p.: **to vide** = widzieć, **to scribe** = pisać.

to erra es humano = błędzić jest ludzką (rzeczą);

to cela arte es arte = **arte cela arte** = ukryć sztukę jest sztuką; **to vol es to pote** = **qui vol, pote** = chcieć to móc.

Gdybyśmy użyli samo **cela** bez „**to**” wówczas czasownik mógłby być rozumiany jako rozkazujący: **cela** = ukryj (cie). Jednak lepiej jest unikać tej formy bezokolicznika, zwłaszcza, jeśli wyřęczyć nas w tym mogą przyimki: **de, ad, pro...** n. p.: **es melius de recipe quam de fac injuria; me habe libro ad stude** = mam książkę studiować = do studiowania.

Określenie bezokolicznika jest zbędne po **vol, pote,**: **me vol stude**, lecz nigdy nie używać: **me vol ad stude; me pote scribe**, lecz nigdy nie używać: **me pote ad scribe**.

Bezokolicznik bierny może być niekiedy określony przez **ton**, n. p.: **ton vide** = być widzianym; **ton picto** = być malowanym.

Tryb łączący i warunkowy wyraża się przez **que, quod, si, ut**: **me da ut te da** = daję abyś ty dał; **me da si te da** = dałbym jeřliabyś dał; **nos ede pro vive** = jemy aby żyć;

Tryb rozkazujący, podobnie jak w Łacinie, jest samym źródłosłowem; **divide et impera!** = dziel i rządź; **o medico, cura te ipso!** = lekarzu, ulecz się sam!

Imięśłów czynny urabia się przez wyrażenie **que** = **co, qui** = **kto, quod** = **to co, qui stude** = **studente** = uczący się; **que vaca** = **vacante** = brakujące; **cane que latra ne morde** = pies szczekający nie gryzie;

zresztą jak w Łacinie: **tangente, latente...:: nemo debe quod ne pote** = nikt nie powinien (czynić) czego nie może.

Imiesłów bierny urabia się przez wyrażenie **quem** = kogo: **quem ama** = **amato** — kochany; **quem rumpe** = **rupto** = urwany, rozbity, n. p.: **quem multos time, debe time multos** = kogo obawia się wielu, ten obawia się wielu. **Qui judica fi quem judica** = kto sądzi będzie (zostanie) sądzony.

Można urabiać też imiesłów bierny przez dodanie do źródłosłowu końcówki — **to**, lecz często u czasowników nieregularnych imiesłów jest zmieniony, n. p.: **scribe, scripto** = napisany; **lege, lecto** = przeczytany, i t. p. Każdy słownik łaciński podaje taki imiesłów nieregularnego czasownika.

Stronę bierną możemy zastąpić przez przestawienie zdania: **Filio es amato ab matre** = **Matre ama filio**. **Homine forte es creato ab forte** = **Homine forte crea forte**. **Avaro es satiato ab nullo lucro** = **Nullo lucro satia avaro**. **Amico es probato in adversitate** = **Nos proba amico in adversitate**. **Me pote es fracto, non flexo** = **Homo pote frange, non flecte me**.

W miejsce **quem** można czasami użyć **que**, n. p.: **Petro, que Paulo ama** = Piotr, którego Paweł kocha; jest równoznaczne ze zdaniem: **Paulo ama Petro**; zaś **Petro, que ama Paulo** znaczy: Piotr, co kocha Pawła, t. j. **Petro ama Paulo**.

Słowo „się” tłumaczy się przez **homo** (francuskie **on**, niemieckie **man**): **homo scribe** = pisze się, piszą; **homo lege** = czyta się.

Imiesłów czynny przystówkowy (gerundio) urabia się przez słowo: **dum: homo dum doce, disce** = ucząc (kogoś), uczy się; **fama cresce, dum i** = sława rośnie, idąc; **homo dum erra, disce** = popełniając błędy, uczy się.

Ortografia

W Latino sine flexione zachowano ortografię łacińską, od której pochodzą języki nowożytny; dla uni-

knięcia błędów i niejasności, zaleciła Academia Pro Interlingua używanie alfabetu łacińskiego we formie niezmienionej. Zasada jest następująca: mniejszym błędem jest odmienne wymawianie słów, aniżeli odmienne pisanie ich. Zmiana pisowni z czasem mogłaby zdeformować znaczenie danego słowa, zaś zmiana wymowy, różnej u różnych narodów, przy zachowaniu nieziennej pisowni, nie zdeformuje znaczenia słowa. Nawet dziś klasyczną Łacinę inaczej czyta Anglik, inaczej Niemiec, Włoch, Polak i t. d. Ale każdy z nich jednakowo zrozumie znaczenie napisanego słowa.

C w i c z e n i a

Primo exercitio¹⁾

Qui es me? Te es domino Paulo. Qui es te? Me es domina Anna. Que es illo? Illo es magistro. Que es illa? Illa es magistra. Que es te? Me es scholare. Que habe me? Te habe graphio. Que es illo domino? Illo domino es ingeniaro. Que habe te in tuo manu? Me habe in meo manu libro. Habe vos moneta? Sic, nos habe moneta. Quanto moneta habe illos? Illos habe multo moneta. Que es hoc? Hoc es charta. Es hoc libro meo aut tuo? Hoc libro es de illa. Cum que scribe te super charta? Me scribe super charta cum graphio et penna.

Secundo exercitio

Quando vade te ad Lwów? Me vade ad Lwów in futuro. Quando veni vos ad domo? Nos veni ad domo in mane. Veni te hic cras? Me veni hic hodie. Ad qui pertine hoc libro? Hoc libro pertine ad illas. Quale numero seque sex? Numero sex seque septem. Es illo primo in schola? Non, illo es ultimo in schola. Quot libro habe vos? Nos habe decem libro. Es illo libro de dominicilla Joanna? Non, id es de meo sorore. Quot libro habe tuo fratre? Illo habe septem libro. Ut scribe vos vocabulo „libro”? Nos scribe syllaba „li” et „bro”. Quot littera habe id? Id habe quinque littera.

¹⁾ Wszystkie słowa zawarte w niniejszych ćwiczeniach można łatwo odszukać w każdym słowniku łacińsko-polskim.

Tertio exercitio

Me preca computa numero de scholare! Quot scholare es in hoc schola? In hoc schola es multo scholare. De que colore es tuo libro? Id es de colore rubro. Que fac te, sede aut ambula? Me ambula in aula. Dominicilla Maria lege aut scribe? Illa lege libro. Super que vos scribe alphabeto? Nos scribe id super tabula nigro. Qui sede, scholare aut magistro? Magistro sede et scholare ambula. Stude te Interlingua aut franco? Me stude Interlingua. Posside te multo libro? Non, me posside pauco libro. Es hoc charta proximo ad te? Non, id es distante ad me. In quale lingua es hoc libro? In franco. Es illos juvene aut vetere? Meo matre es juvene et meo patre es vetere. Quando nos es vetere, in futuro aut in praeterito? In futuro vos es vetere, in praeterito juvene.

Quarto exercitio

De que colore es meo capillo? Id es de colore nigro. Qui visita te heri? Heri me visita meo amico. In quale via habita tuo fratre? Illo habita in via Wawelska. Ubi es meo libro, hic aut ibi? Meo libro es ibi, de illa es hic. Quale es vestro graphio, hoc aut illo? Nostro graphio es illo, de illas es hoc. Cum qui vade te ad Warszawa in praeterito? Me vade cum meo sorore. Ab que lege vos? Nos lege ab libro. Qui loque nunc? Nunc loque nostro magistra. Pote te lege? Sic, me pote lege. Pote te exi si porta es clauso? Non, si id es clauso, me non pote exi. Loque te polono? Sic, me loque polono et italiano. Si me posside uno objeto me dic que id re es meo, si te posside id, me dic que id es tuo; si nos simul posside id, nos dic que id es nostro. Si te et tuo fratre posside simul uno domo, me dic que id es vestro.

Quinto exercitio

Quare veni vos hic? Pro disce Interlingua ab te. Quare veni nos hic? Pro doce Interlingua ad vos.

In que aedificio es nos? Vos es in schola. Ubi reuni illos? In aula. Que es in aula? In aula es parietes, portas, fenestra etc. Cognosce te illo domina? Illo domina es magistra. Que pone vos super tabula? Super id nos pone charta et penna. Que ute nos pro mensura de longitudine? Vos ute metro. Es graphio plus longo quam penna? Non, graphio es minus longo quam penna. Es libro tam lato quam charta? Sic, libro es tam lato quam charta. Disce vos anglo hic? Non, nos disce hispano. Quot indice habe hoc horologio? Id habe duo indice, indice longo indica minutas, indice curto — horas. Que hora indica tuo horologio pro sacculo? Meo horologio retarda, nunc indica decem et uno. Cum que torque nos horologio pro pariete? Cum clave.

Sexto exercitio

Quale es maximo magno aedificio in nostro civitate? Id es theatro. Per que sali nos ad plano superiore? Nos sali per scala. Ex que es muro de aedificios. Id es ex later. Ex que es porta? Id es ex ligno. Per que illos descende ab plano superiore ad inferiore? Illos descende per ascensore. Ad omne plano es fenestra que immitte luce. Aedificio es calefacto per vario systema, es illuminato per lampade ad oleo, aut candela, aut per gas, aut per luce electrico. In civitate existe domo ubi homine reside; officina ubi homine produc res; statione de electricitate; laboratorio ubi homine stude pro inveni novitate; museo que contine objecto raro, aut antiquo aut pulchro; statione de ferrovia, campo aviatorio etc. Dum parte de die nos pote vide, quia sol splende, sed dum nocte nos pote vide solo per luce artificiale. Gas es producto in officina de gas et es conducto in domos per tubo. Nos accende id per flammifero, nos frica id et fer id proximo ad becco de gas et gas accende se. Electricitate es conducto per filo de cupro.

Septimo exercitio

In schola nos disce ut lege et scribe. Nos lege ab libro impresso, aut ab manuscripto, aut ab typographo. Pro scribe super charta nos ute penna et atramento. Pro scribe super tabula nigro nos ute gypso. Nos scribe phrase; phrase es composito ab vocabulo, vocabulo ab syllaba, syllaba ab litteras. Toto littera simul forma alphabeto. Interlingua, anglo, polono germano, franco, italiano et plure alio lingua ute alphabeto latino. Alphabeto incipe cum littera „a” et fini cum littera „z”. Magistro doce scholare; illo loque, lege et scribe; illo interroga scholare et scholare responde. Si nos vol lege, nos debe aperi libro. Si libro es clauso, nos non pote lege. Si libro es nimis ponderoso nos non pote fer illo. Me non pote fer tabula, quia id es nimis ponderoso, sed me pote fer libro, id es satis leve. Me non pote tange tecto, id es nimis alto, sed me pote tange tabula, id es proximo ad me. Nos non pote lege sinense, nos non nosce illo, sed nos intellige polono. Te non pote da ad me libro, te es nimis distante, sed te pote fer id ad me; te da id ad me et me recipe id ab te.

Octavo exercitio

Partes de corpore humano es trunco, crures et armos. Parte posteriore de trunco es dorso, parte in fronte es thorace. Armo es connexo ad trunco per scapula, et habe duo parte conjuncto per cubito et manu cum digitos ad extremo. Etiam crure es in duo parte conjuncto per genu et pede cum digitos es ad extremitate de crure. Parte de capite es facie, naso, oculo, aure, ore, mento et gena. Homine et alio animale move se et move etiam parte de corpore quale armo, crure etc. Nos pote habe contactu cum objecto aut alio persona, nos pote tange illos, nos prehendere ed fer illo ubi nos desidera. Nos pote pende, jacta, trahe, pelle aut fer illos si illos es nimis grave.

Positione relativo de duo res aut persona es super aut sub; in fronte aut ante; proximo aut longe, Si nos move nos versu, nos vade ad illo; si nos move in directione opposito, nos vade ab illo.

In capite es cerebro per que nos cogita. Quando nos loque nos cogita quod nos vol dic; nos forma in spiritu idea que nos exprime per oratione. Nos pote etiam cogita de persona aut de re absente; nos vide illo in spiritu. Aliquo homine disce celere, alio multo lento. Aliquo disce bene, alio multo male lingua differente ab suo lingua materno.

Nono exercitio

Homine cooperi se cum habitu. Id es composito ab plure parte et habitu de domino es differente ab habitu de domina et de dominicilla. Domino tege suo pedes cum calceo, suo crure cum bracas, suo trunco cum tunica, capite cum cappa et manu cum chiroteca. Sub illos parte habe socculo ad pede, ad crure subbracas et camisia ad trunco. Camisia habe circum collo collare, super armo manica et in fine de manica pulsino. Circum collare nos gere fascia de collo. Tunica habe sacculo in que nos fer sudario et alio res. Domina cooperi parte inferiore de corpore cum veste inferiore et superiore cum tunica. Quando temperatura ne alto nos vesti super habitu superveste.

Homine et alio animale pro vive debe ede et bibe. Nos bibe et ede per (aut cum) ore. Nos ede pane, carne, pisce, vegetale et fructu; nos bibe aqua, cofea, thea, vino et cerevisia¹⁾. Pane es factio ex farina de frumento aut alio cereale, vino es factio ex uva. Nos ede carne de bove, agno, pullo, porco et de vitulo. Fructus plus commune es malo, persica, piro, ananas. Quando nos ede nos pone super tabula mappa albo. Ante omne persona nos pone mantefe, cochleare, furcula, cultro et plato. Nos pone alimento su-

¹⁾ Piwo

per largo plato, que es rotundo. Nos ede jusculo²⁾ cum cochleare, carne cum furcula, nos caede id cum cultro. Nos bibe aqua ab poculo et cofea ab cupa.

Decimo exercitio

Tempore fuge et toto muta. Toto que es nato in futuro mori. Sed aliquo die que omne re muta, sed nullo mori.

Heri me visita meo fratre; illo habita in vico Lucretio ad numero 13. Me vade jam ad suo habitatione ad pede quia id non es distante ab meo, me vade in mane et fer ad illo libros que illo da ad me hebdomade ante. Me remane ad domo de meo fratre pro mensa secundo ad meridie. Nos loque de plures, nos discute conditione politico et oeconomico de plure statu et ultimo volo transoceanico. Me non pote remane post mensa, me debe vade ad meo officio pro examina meo correspondentia.

Homine non habe tum ad suo dispositione medio de communicatione que illos habe hodie et in futuro homine vol forsan habe diferente medio.

Cras me vol vade ad meo sorore que habita in vico Vitruvio ad numero 25. Me vol fer ad illa parvo pictura que nostro amico, domino Virgilio, habe picto. Post meridie me vol vade ad parco et post prandio me debe vade in theatro cinematographico in via Plinio cum plure amico.

Anno praeterito me vade ad Chicago pro visita meo patre. Illo tum non es in buono sanitate et me tum time de inveni tum que meo timore es sine fundatione, quia meo patre es tum in modo completo restabilito. Me vade post ad Philadelphia et mane plure die cum meo amicos domino et domina A.

Anno proximo me vol vade ad Europa cum meo uxore et nostro filia; nos vol visita celebre museo in Germania, post que nos debe visita nostro cognatos et post resta plure septimana in monte Helvetia.

²⁾ Zupa

Cras me debe vade ad banca pro vario ratione; me debe loque cum directore de prestito promisso ad me. Me debe paca rata pro meo automobile ante primo die de mense proximo, et si me non pote paca, me perde automobile.

Decimo primo exercitio

Primo et secundo asino. Philosopho Mendelssohn es invitato saepe ad aula ab rege Frederico II de Prussia.

Ad ce¹⁾ epulas, monarcha se delecta saepe, cum adduce viro sene docto in angustias coram alio convivas, ut illo illustra praesentia de anima et dicto parato de eo.

Uno vice, rege scribe super schedula joco illiberale:

„Mozes Mendelssohn es primo asino de ce seculo”, et fac folio circumfer ad mensa.

Quando Mendelssohn accipe isto in manu, illo simula, lege non injuria, sed, contra, blanditia. Illo se converte ad monarcha et dic: „Vestro Majestate compara me cum bestia tam innocente quam utile. Me vol retine libenter ce honorabile litteras semper, et id me aude preca: An²⁾ Vestra Majestate vol digna subscribe schedula, ut documento fi plus pretioso?”

Rege scribe nomine suo sub declaratione et restitue schedula ad philosopho.

„An fice ad me recita documento?” viro docto roga nunc cum leve risu, vix visibile super labios.

„Quare non? Recita tu”, responde rege nihil suspicante.

Mendelssohn surge et incipe cum voce claro: Id place ad suo Majestate dedica ad me uno scripto autographo et permittite praeterea ad me recita isto in ce circulo illustre. Scripto interessante dic: Mozes Mendelssohn es primo asino de ce seculo — Frederico.... Secundo.

Rege transili subito super alio thema.

¹⁾ ten, to ²⁾ czy

Decimo secundo exercitio

Mare. Preter omne poesia, que mare excita et in apathico homines, debe illo omne suo magnificentia ad suo movimientos, ad suo colores, ad suo immenso magnitudine, ad admirabile oppositione, que ad nos praesenta cum coelo, que a tempore immemorabile aspice super illo, ad terra, que es suo filia.

Nihil in scena naturale es plus mobile quam mare. Ab suave et largo undulationes, que es quasi palpito de nostro planeta, usque ad violento, alto undas praecipite, que subleva, quando es in furia; ab crispatura, simile ad tremore de pelle humano, usque ad valles et abyssos, que ad nos in suo sinu aperi, mare est toto uno poema de motiones, pausas, oscillationes, osculos, convulsiones, que ades ad vita sempiterno de isto, creante continentes, de isto destruyente terras et insulas.

De colores denique mare es plus divite quam coelo et terra. Coelestino ut coelo aut plus coelestino quam illo, glauco ut silva, splende candido ut torrente, spuma ut cataracta, fi livido ut moribundo; mica rubro ut rubino aut violetto ut amethysto; aliquando saphiro oculo de fele, adamante, margarita. Habe omne transparentias de gemmas et de vitro, omne adumbrationes de coelo; omne sensus intermittente de pace et emozione de vivo pelle et omne profundo affectus de visceres.

Patre Nostro

Patre nostro que es in coelo fi sancto tuo nomine. Adveni regno tuo, fi voluntate tuo sicut in coelo et in terra. Pane nostro quotidiano da ad nos hodie et dimitte debito nostro, sicut nos dimitte ad debitores nostro. Et ne induce in tentatione sed libera nos ab malo. Amen.

Errata

Na str. 22 wiersz 8 z dołu pomiędzy słowami: **tum time de inveni...** a słowami: **tum que meo timore...** opuszczono następujące słowa: **illo multo peiorato. Sed me es laeto quia inveni...**

Kto pragnie zapoznać się dokładnie z Łaciną uproszczoną, winien przestudiować podręcznik pt.

„PRIMO LIBRO DE INTERLINGUA“

do nabycia za pośrednictwem każdej księgarni u firmy wydawniczej:

„Regan Paul, Trench, Trubner et Co Ltd.“
Brodway House, 68 — 74 Carter Lane,
LONDON E. C. 4.

Każdy interlingwista powinien czytać
czasopismo p. t.

„SCHOLA ET VITA“ ORGANO DE ACADEMIA PRO INTERLINGUA

a d r e s :

Milano, Viale Berengario 19 - Italia

Kompletny słownik, zawierający wszystkie słówka łacińskie klasyczne i nowoczesne, wraz z uwagami gramatycznymi i historią Interlingua, p. t:

VOCABOLARIO COMUNE

ad Latino — Italiano — Français — English — Deutsch
oprac. przez GIUSEPPE PEANO, zawiera 14.000 słówek

do nabycia w Academia Pro Interlingua
Torino, via Campana 29 — Italia